

קטן היודע למי מברכים מזמנים עליו

צריך ביאור מהו ענין זה שאם יודע למי מברכים. ונראה שבכללות היה אפשר לזמן על קטן אך אין צירופו חשוב. אך אם יודע למי מברכים הרי הוא קטן חשוב. ובהרבה מקומות מצינו את היסוד שצריך את מי שיותר חשוב מן המינימום. ולכך הובא המעשה עם אביי ורבא בכדי להראות שיש **קטן רגיל** ויש **קטן חשוב**. והנה לעיל מבואר בגמ' שיש נידון על קטן פורח הינו שהגיע לשערות ולא הגיע לשנים. ולא נתבאר מהו הנידון בזה, הרי ודאי מקרי קטן לכל דבר, שהלכה למשה מסיני הוא דבעינן יג' שנים ויום אחד. ועפ"י מה שביארנו נראה לומר, שיסוד הדין הוא לא גדלות לכל התורה כולה, אלא שיהיה קטן חשוב. ולכך מכונה "קטן פורח" ומסיק שלא צריך קטן פורח אלא סגי בקטן היודע למי מברכים, בכדי שיהיה קטן חשוב.

ואפשר עוד להוסיף, מדוע בזימון צריך קטן היודע למי מברכים. משום שעצם הברכה היא דבר שבהרגל, אך לזמן פירושו שמכין את עצמו לברכה ואין שייך הכנה אלא כשיודע למי מברך. ולכך בכדי להיות ראוי לזימון, צריך קטן היודע למי מברך.

רבא אחוי לשמי טללא ואביי נפק לברא

יש לעיין מהו ההבדל בין מה שרבא הצביע לתקרה ואביי יצא אל החוץ והצביע אל השמים. ומה היה הדבר המפעים שמחמתו הוכח שיהיו תלמידי חכמים.

ונראה שיש שתי בחינות ביחס הנברא אל הבורא. **א] למעלה מן האדם** ומשגיח עליו בהשגחה פרטית. **ב] שולט בעולם**. רבא הצביע אל שמי התקרה, הינו שהקב"ה נמצא מעלי בתוך הבית שלי. ואביי אמר שהבורא שולט בכל העולם. והם שתי בחינות בברכה, האם מברכים הודאה על המתנה האישית מבורא העולם, או שבח על גודלו וגבורתו שזן את כל העולם.

בגדר צירוף של אוכלי ירק וביאור ענין רוב הנראה לעין

צריך ביאור מהו ענין זה של צירוף לעשרה שאף שאכלו ירק מצטרפים לעשרה. עוד צריך ביאור מהו ענין רוב הנראה לעין שבכל מקום הולכים אחר רוב של והנה בפשטות הדין של עשרה הוא עשרה המברכים. ובאכלו דגן אין עשרה המברכים. אלא צריך לומר שאין זה עשרה המברכים אלא עשרה שקבועים בסעודה, ומדובר שאלו שאכלו דגן אכלו **עמהם**, אלא שלא רצו לאכול דגן. ולזה מהני ענין רוב שעל ידי הרוב נחשבת כסעודת פת, וזהו הקובע את שם הסעודה. וזהו גדר רוב הנראה לעין. שכאן לא מדובר על הכרעת איסור והיתר אלא על קביעת שם, וקביעת שם צריכה רוב הנראה לעין. ושם הדבר נקבע על פי ראות העין.

כלומר למדנו מכאן שענין עשרה בסעודה איננו משום שבי עשרה שכינתא שריא ולכך מברכים בעשרה, אלא משום שעשרה היא קביעות חשובה.

ביאור סברת חכמים שאין ערבות בברכת המזון

מבואר דלרשב"ג אפשר לברך ברכת המזון אף למי שלא אכל, וכל מה שאכל היה משום הנוסח של נברך שאכלנו משלו. אך רבנן סברו שאין לברך אלא כאשר מחוייב. והנה הקשו

הראשונים מדוע אינו יכול לברך מדין ערבות. ותירצו בשם הירושלמי שבברכת המזון צריך לברך רק מי שאכל בפועל שנאמר ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא מברך. וברא"ש כתב שהוא מדרבנן והפסוק אסמכתא. אך אם כן קשה טובא, מדוע תקנו חכמים שלא יוציא מי שלא אכל בפועל.

ונראה שצורת ברכה היא בשמחת לב רוגש על הנאת האכילה. ולכך אי אפשר לברך מדין ערבות. וגם אם אין זה מדאורייתא, תקנו חכמים שאין זו ברכה ראויה כשהוא מדין ערבות.

ואפשר עוד לומר [לפלפולא] שיש מקום לומר שאין ערבות על חיובים שאדם מכניס את עצמו לתוכם. שהערבות צריך שתהא לה שיעור. וכשבני ישראל חתמו על ערבות מדובר בכל המצוות החיוביות המוטלות על כל יהודי, אך החיובים שמכניס את עצמו בהם אין עליהם ערבות. למשל אין אדם ערב על נדרי חברו. שאם קיבל על עצמו לומר ספר תהלים בכל יום ואינו יודע לומר כמה פרקים לא יוכל להיות ערב על הדבר הזה.

שיטת רש"י דחיוב דרבנן מוציא דאורייתא

יש לחקור לדעת רבנן שאין ערבות בברכת המזון, מדוע באכל כזית דגן מהני. הרי עדין אינו חייב מדאורייתא. ואפשר לומר בזה שני דרכים: **א]** שעל ידי שאכל כזית דגן יש אכילה חשובה וכבר יש כאן ואכלת. כלומר לא מכח החיוב דרבנן שחל אלא שכזית היא אכילה. **ב]** מחמת החיוב דרבנן שחל כשאכל כזית, נחשב מחוייב ואז מוציא אחרים לא מדין ערבות אלא מדין שומע כעונה.

ומזה שהקשה רש"י מקטן שאכל כזית מדוע אינו מוציא גדול שאכל כזית, שמע מינה שהבין כפי ההבנה השנייה שאין זה מדין ערבות [שהרי לקטן ליכא ערבות] אלא מדין שומע כעונה של ברכה מחוייבת.

ועל זה תירץ רש"י שהקטן אינו חייב אלא הגדול. ונראה בכונת רש"י ששומע כעונה הוא הצטרפות אל ברכת האומר, ואין הגדול יכול להיות טפל אל ברכת הקטן.

אמנם אם הגדול אכל שיעורא דרבנן, אזי אין צריך אלא לשמוע ברכה, ובזה סגי לשמוע ברכת מי שאינו ראוי להיות טפל אליו, וסגי בשמיעה כיון שהוא חיוב דרבנן. ולפי זה אין הבדל בין חד דרבנן לתרי דרבנן.

פילו לא טבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת

מה שנקט שתי דוגמאות אלו. ונראה שטבילה בציר היא באמצע הסעודה ואכילת גרוגרת היא בסוף הסעודה. ונראה שבא לומר שצריך להיות עמהם או באכילת הגרוגרות או בטבל עמהם בציר. ולאחר מכן אמר אפילו אכל עלה ירק ושתה כוס של יין, ולא נקט עמהם הינו דאית ליה שאין צריך לאכול עמהם בדוקא וסגי במה שאכל בכדי לומר שאכלנו משלו הינו צריך שיאכל עמו.

משה תיקן להם לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן

יש לעיין מנין דבר זה, הרי נאמר בתורה ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך על הארץ. ונראה שהיא הנותנת. שכיון שבתורה נאמר ברכת הארץ אם כן מה מקום לברכת הזן. אלא מוכח שברכת הזן איננה קשורה לארץ אלא על שבח הכנת מזון לכל חי. ולכך בברכה ראשונה לא נזכר שבח הארץ.

ונראה שיש רמזים למן בברכה ראשונה.

א] נותן לחם לכל בשר – כלומר יש כאן נתינה של לחם לכל בשר באופן מיוחד. וזה **ראו** במן באופן מיוחד שכל אחד קיבל מנה אישית, ומזה אפשר לראות שגם כשלא רואים את יד ה' בחוש, אך האמת היא שלכל אחד התקין מזונו באופן אישי.

ב] כי לעולם חסדו – אמירת כי לעולם חסדו באה לאחר הכרה בהנהגה מיוחדת. וכל אחד ואחד צריך להכיר בכך שמזונו הגיע אליו למרות שלא הגיע לו בזכות מעשיו הטובים.

ג] ואל יחסר לנו – במן היה צריך להאמין שכמו שירד היום כך ירד מחר, ואף שהלחם מגיע אלינו בכמויות המספיקות לכמה ימים, הגישה צריכה להיות שמקבלים כל יום ויום לאותו היום. ועל כל פנים כשם שלא היו אוכלי המן מודאגים מהיכן יאכלו למחר, כך אוכלי הלחם אל להם לדאוג שמא לא יהיה להם בעוד שבוע. כנגד הרוגי ביתר – ביאור לשון הטוב והמטיב

לכאורה משמע שאין זה תקנה להודות על הרוגי ביתר, אלא **כנגד** הרוגי ביתר, והינו שאין זו תקנה של הודאה לדורות על הרוגי ביתר, אלא יש כאן הודאה כללית על שגם בגלותנו לא עזבנו אלוֹקינו, וממשיך להאיר מתוך החושך. ואמר הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה וצריך ביאור, דלכאורה אין משמעות לטוב גרידא, אלא רק למה שהוא מטיב. והנה בכל מקום שאומרים טוב ומטיב אין הפשט שטוב הוא בעצם, שאין אנו מכנים את הקב"ה אלא במעשיו, ולא בעצמותו. אלא על כרחך מה שנאמר הטוב הינו שמשפיע טוב, ומטיב הינו באופן אישי. ומה שלא הסריחו הוא השפעה כללית, אך שנתנו לקבורה הוא השגחה פרטית.

מחלוקת אם אומרים רצה בברכת הארץ או כבונה ירושלים

א. צריך עיון למה אין יכול לאומרה בברכת הזן. ונראה שברכת הזן היא שבח כללי, אך בברכת הארץ אנו מברכים ומשבחים על הארץ המוציאה מזון. ולכך יש לנו לשבח על עוד דרכי שפע ואחד מהם הוא השפע המגיע מכח היום. ולכך יש מקום לאומרה גם בברכת הארץ. ואמנם מבואר שעדיף לאומרה בברכת בונה ירושלים, וטעם הדבר שברכת בונה ירושלים היא שבח על המזון הגיע מכח קדושת ירושלים. ולכך יש להזכיר את שבח השבת, שמכח השבת מקבלים שפע של מזון שיש בו קדושה.

ובברכה שתקנו חכמים ביבנה אף שאין שום שייכות מכל מקום לא נסתיימה עדין ברכת המזון.

בברכה שתקנו חכמים ביבנה אומרה – איכא בינייהו דיעבד

כלומר נחלקו אם רצה מעכב בדיעבד בברכה אחרת, והינו שאם לא הזכיר עד בונה ירושלים נחלקו אם יכול לומר רצה בהטוב והמטיב. ונראה בשורש מחלוקתם שנחלקו האם כיון שהוא יום דאורייתא, יש להזכירו בחלק של ברכת המזון שהוא מן התורה. או שמא כיון שחיובו מדרבנן, שודאי חיוב הזכרת היום הוא מדרבנן אזי אפשר להזכירו בברכה דרבנן.

את ה' אלוֹקֵיךְ זו ברכת הזימון

צריך ביאור דאין בה מלכות ואין בה שם, אם כן במה נחשבת ברכה. ונראה שהברכה האמורה כאן הינו שעל ידי זה שמצטרפים לומר נברך, נחשבת ברכת שניהם. והנה לקמן אמרין שהמקור לברכת הזימון הוא מדכתיב גדלו לה' אתי,

והרי אין זה מקור לברכת המזון אלא הוא מקור לכך ששלושה מצטרפים, אם כן שמע מינה שהדרשה אינה על חובת הזימון, אלא על מה שהם ראויים להצטרף לברכה אחת.

אין לי אלא לאחריו לפניו מנין – למה צריך פסוק מיוחד לברכת הלחם לפניו

צריך ביאור דהרי לעיל נתבאר דסברא הוא דאסור לו לאדם להנות מן העולם הזה בלא ברכה. אמנם ביארנו באריכות באריכות בחלק הסימנים, שברכת הלחם נתייחדה במה שהיא ברכה שעיקרה שבת, ולכך הוצרך למקור בפני עצמו לברכת הלחם. ויש אומרים שברכת הלחם דאורייתא היא. והינו שאין זה ברכה על החיטה אלא על כל שבח המזון.

אל תקרי וְבָרַךְ אלא וְבָרַךְ

צריך עיון היאך עקר הכתוב ממשמעותו. ונראה שפשוט שברכת ה' באה על ידי ברכת האדם, שעל ידי אתערותא דלתתא יורד השפע. אלא שצריך עיון, שאם כן היה צריך להיות שגם ברכת המים תהיה דאורייתא. ונראה שהמים טפלים אל הלחם. ולכך אין להם ברכה בפני עצמה.

וכל כך למה לפי שהנשים דברניות או משום להסתכל ביופיו או משום שאין מלכות נוגעת בחברתה.

פשוט הדבר שאריכות הפסוק אומרת דרשני, וכולהו איתנהו ביה, דבמקום שיש אריכות שאין מתבאר מיניה וביה מאי קמ"ל כל מה שאפשר לפרש הוא מה שבא הפסוק להורות. והינו שהפסוק בא ללמד שהנשים דברניות, וששאל היה יפה, ושאין מלכות נוגעת.

ומה שלמדנו הכתוב שהנשים דברניות, יתכן שהוא בכדי ללמד על דרך השיחה עם האשה, שעוברים מענין לענין בגלגול, ופעמים שכך היא שיחת האנשים, שמגלגלים שיחה, ואין זה דרך חכמה לדבר על נושאים רבים ולא להתמקד בנושא אחד.

ומה שנאמר להסתכל ביופיו של שאול, נראה דקמ"ל שהוא תנאי הנדרש למלוכה. שיהא בו יופי מיוחד, שאף אשה שאין דרכה להסתכל ביופיו של איש תחשוך להתבונן בו.

ומה שאמרו שאין מלכות נוגעת בחברתה – צריך ביאור דהרי המלכות עוד לא נמסרה לשאול, אלא נאמר לו אז שיהיה מלך. וצ"ע.

על חיי שעה מברך על חיי עולם לא כל שכן

צריך ביאור הרי זה ברכות הנהנים, וזה ברכת המצוות. ומכאן ראייה שברכת התורה הוא להחשיב את התורה, ועל זה בא החורבן במה שלא ברכו בתורה תחילה, וכפי שביאר הר"ן בנדרים פ"א.

הרי הוא אומר כבואכם וכו'

צריך ביאור כיצד אפשר ללמוד את ברכת הלחם מברכת הזבח, הרי ברכת הזבח היא ברכת המצוות וברכת הלחם היא ברכת הנהנים. והוא ראייה נוספת שברכת הלחם יסודה הוא ברכת השבת, על הכנת המזון לכל חי. וגם ברכת המצוות היא ברכת שבח לקב"ה על שציווה אותנו ולא ברכת הודאה.